

שמעתא עמיקתא

גליון תרט"ו | פרשת חוקת | תשפ"ד | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם מותר לעשות מלאכה בשבת על ידי חולה אלצהיימר

א. איסור ספיה. ב. איסורים דרבנן. ג. קטן שאינו בר הבנה. ד. שוטה. ה. חולה אלצהיימר במצוות ואיסורים. ה. חובת חינוך.

ו. האם מוזהרים אלא שהתורה חסה מלענישם. ח. לספות להם איסור. ט. למסרם למוסד סגור שעלול להיכשל באיסור. י. היכן שיאכלוהו איסור עיני עכו"ם.

א. איסור ספיה

עוין **ביבמות** (קיד.) דנחי האם קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, ואמרו, תא שמע "לא תאכלום כי שקץ הסי", לא תאכלום להזהיר הגדולים על הקטנים, מאי לאו דאמר להו לא תאכלו, לא דלא ליספו ליה בידים, ת"ש כל נפש מכם לא תאכל דם להזהיר הגדולים על הקטנים, מאי לאו דאמרי להו לא תאכלו, לא דלא ליספו להו בידים, ת"ש אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים, מאי לאו דאמר להו לא תיטמו, לא דלא ליטמו להו בידים, וצריכי, דאי אשמעינן שקצים כו', ואי אשמעינן דם כו', עיי"ש. ופסק **הרמב"ם** (אבל פ"ג הי"ב) שאין הגדולים מוזהרים על הקטנים אלא שלא לטמאות ביד, אבל אם בא לטמאות בעצמו אין ב"ד מצווין להפרישו. והטור (יו"ד סי' שעג) כת' עליו דני"ל שצריכין להפרישו וכן משמע הלשון שדרשו אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים כו'. וכת' **הב"י** (אוי"ח סי' שמג) דס"ל לטור דבתר דאשכחן דבכמה דוכתי הוזהרו גדולים על הקטנים הו"ל ג' כתובים הבאים כא' ולכו"ע אין מלמדו, ואי דכתיב לא הוזהרו אלא דלא ליספו להו בידים א"כ בשאר איסורין מותר למיספי להו בידים, והא ליכא מאן דסבר הכי דהא לא קא' אלא קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל למיספי להו בידים לא הילכך צ"ל דחני אזהרות היינו להפרישם, עיי"ש.

וכת' **הנוב"י** (תני סי' א ד"ה גוף) דמשמע ד"ל **להב"י** דלענין דלא ליספו בידים ודאי אסור בכל התורה, מ"מ כיון דליכא לימוד ע"ז אולי הוא רק מדרבנן, אלא שמשמעות דבריו שהוא מהי"ת אלא דאי"צ אלא רק מצד הסברא הוא. ועיי"ש שכת' בדעת **הטור** דאיסור ספיה מהי"ת הוא רק באיסור דם, שרצים וטומאה.

ועי' **בפמ"ג** (אוי"ח סי' שמג מ"ז פתי"כ ח"ב אות ג) שבבאר דס"ל **להרמב"ם** דטומאה, שרצים ודם, כתיב קראי יתירי, להזהיר גדולים על הקטנים שלא יאכלום בידים, וילפינן כל התורה מנייהו, דג' כתובים לא הוו, דמצריך להו ביבמות. ומהי"ת אסור להאכילם בידים בכל התורה. הא קטן אוכל מעצמו אין ב"ד מצווה להפרישו אף בהגיע לחינוך, דאין חינוך לב"ד. ודעת **הטור** דבמסקנא הנך שלשה, שרצים, דם וטומאה, קראי יתירי להב"ד אתא שלא יניחו כו', וצריכותא דחיה בעלמא הוא כו', ואמנם דלא ליספו להו בידים בכל התורה אסור, לא מקרא יליף, ואפשר רק דרבנן הוא דאין מאכילין בידים, עיי"כ.

הקריית ספר (מא"י ספ"ה) כת' בדעת **הרמב"ם** שלהאכיל איסור לקטן הוא מדרבנן. וכן נקט **האג"מ** (יו"ד ח"א סי' ה) בדעת **הטור**. וכן פסק **הנוב"י** (אוי"ח ק' ססי עה ד"ה והנה באשה). **והגזע ישי** (אות קכ ד"ה גם מאז) דחה דבריו. **והדעת תורה** (יו"ד סי' א אות מו) הקשה על **הנוב"י**, והביא **מהרשב"א** (שבת קנג). להדיא דלא כדבריו [אולם עי' להלן אות ח' משי"כ בדעת הרשב"א].

ומהתורה"ד (סי' טג) משמע שאיסור זה הוא מהי"ת. ועי' להלן אות ח' עוד בדעתו. ועי' **בשו"ע** (אוי"ח סי' שמג) שפסק שקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, ולהאכילו בידים, אסור. וכת' **המ"א** (סי' שמג), **הט"ז** (שם) [אף בדעת **הטור**], **הגר"ז** (יו"ד סי' ב ואוי"ח סי' שמג אות ה), **הבית אפרים** (יו"ד סי' טג) **והחת"ס** (סי' פג) דאסור מהי"ת. וכן מבואר **ביד אברהם** (יו"ד סי' א על השי"ד ס"ק כז) בדעת השי"ד. **והמהר"ם שיק** (חי"ג סי' רג ד"ה ועוד) כת' ש"ס דעת רוב הפוסקים. וכן פסקו **המ"ב** (סי' קד) **והאג"מ** (יו"ד ח"ב סי' ט). ועי' **ברש"י** (יבמות קיד. ד"ה בעושה), **בר"ן** (שם) **ובמל"מ** (סוף מא"י) שאפ"י לצוות לקטן לעשות איסור, אסור. וכן פסק **המ"ב** (ססי"ד ד).

ב. איסורים דרבנן

והנה דעת **הרמב"ם** (מא"י פ"ז הכ"ז) דאף ספיה באיסורים דרבנן אסורה. ודעת **הרשב"א** (עירובין מ. ויבמות קיד.) דמותר אם הוא לצורכו של הקטן, אבל בלא"ה לא משום דחיי' דאתי למסרך, כלומר שמא יתרגל לעשות אותה המלאכה ויבקש לימודו כשיגדל. ופסק **השו"ע** (שם) **כהרמב"ם** (סי' טג) אולם משום דחיי' לט"ז (סי' שמו) שמו"ת להביא מפתח של בית הכנסת ע"י תינוק בשבת דרך כרמלית. וכן **הר"ע** (סי' טו) פסק **כהרשב"א**, ועיי"כ התיר לטלטל ספרים ע"י קטן לצורך עצמו להתפלל ולשמע קה"ת, וממילא יצטרף הגדול עמו. וכן פסק **בה"ל** (סי' שמג ד"ה מדי"ס) **ובמ"ב** (שם טג). והארכנו בזה בס"ד **בשמעתא עמיקתא** גליון ר"ע. וגיליון רי"ז בענין איסור ספיה ע"י מלאכה ושביתת בנו. ועי' עוד בענין איסור ספיה בגליונות שצ"א וקיי"ג.

ג. קטן שאינו בר הבנה

וכת' **באיסור והיתור** (שער מח ד"ח) דדוקא בקטן שהוא בר הבנה יש איסור ספיה, אבל בתינוק מיייתי בסמ"ג מהירושלמי דתינוק יונק והולך מהכנעני ומן הבהמה טמאה ומביאין לו חלב, מ"מ אינו חושש לא משום שקץ ולא משום טומאה, עיי"כ. וכן הוא **בתוס' שבת** (סי' טש) **בשם ס"ק** (ג). **ואישיבת השבת** (דש ס"ק פ"ד א"א) כת' דאפשר דבגי שבת אין איסור ספיה, אם אינו בר הבנה כלל, כיון שצריך מלאכת מחשבת. אולם עי' **בפר"ח** (סי' תרי"א), **בחי"א** (כלל סו אות ג), **בגר"ז** (אותיות ה - ו), **באבני מילואים** (סי' פג) **ובמ"ב** (סי' ג - ד) שאסרו אפ"י בתינוק שאינו בר הבנה. **והשעה"צ** (אות ה) תמה על **הא"ח** דמוכח בהדיא בגמ' להיפוך, וכבר הקשה עליו בספר חיי"א, עיי"כ. ויש לדון האם איסור זה נאמר גם על חרש ושוטה דאין להם דעת.

ד. שוטה / חולה אלצהיימר במצוות ואיסורים

איתא **בגמ"ג** (ג) דשוטה וקטן **פטורין מכל מצות האמורות בתורה**. ועי' **ביבמות** (טז: וקד.) דחשי"ו לאו בני דיעה נינהו. ועי' עוד **בגמ"ג** (ג - ד) דאיתא עוד איהו שוטה, היוצא יחידי בלילה, והלן בבב"ק והמקור את כסותו. תניא אי זהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו. ויעוי' **ברמב"ם** (עדות פ"ט הי"ט) דס"ל דלאו דוקא באלו דאיתא בגמ' נידון כשוטה אלא ה"ה בכל מעשה שטות. ודעת **רבינו אביגדור כהן הובא במהרי"ק** (שורש יט) דכל שלא הוזק שוטה בדברים האמורים בגמ' הרי הוא כפקח. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון תרי"ג שבארנו דמח' הנ"ל הוא רק לקבוע מצבו של מי שנר' ממנו שהוא חכם בשאר דברים, אבל אם רואים שהוא משוגע כגון אם מדבר ואינו יודע מה מדבר, שוטה גמור הוא. ועי' עוד **בשמעתא עמיקתא** גליון תקי"ד בענין דין הסובלים מפיגור. ונר' דהסובל ממחלת אלצהיימר (ר"ל) שהיא מחלה הוגעת ביכולת החשיבה ובזיכרון עד שהאדם אינו זוכר כלל דברים (כגון שהיום שבת וכדו'), ואף כשזוכרים שוב שוכח, חשיב שוטה ולא אנוס, כי לא רע ממנו שכלו דק ואין בכחו להבין דבריו שחשיב שוטה וכמו שאברנו בגליון הנ"ל ע"פ גדולי הפוסקים. אלא שאם עיתים חלים באותו זמן אינו חשיב שוטה.

ה. חובת חינוך

ומבואר **בפמ"ג** (סי' רסו מ"ז ס"ק ד) דס"ל תקפט א"י ס"ק ג, ועי' סי' שמג ס"ק ה) דאע"פ דקטן שאין לו דעת חייבים לחנכו, מ"מ בשוטה ליכא חיוב. וכן הוא **בכת"ס** (אוי"ח רס"ט), וכ"כ **במנ"ח** (מצוה ה אות ה) כי לא יבוא לכלל מצות. וכן פסק **בה"ל** (סי' רסו על ס"ה ד"ה יתנו), וכן הוא **באג"מ** (שם) **ע"פ החת"ס** (אוי"ח סי' פג). ובענין חובת חינוך של קטן עי' **בשמעתא עמיקתא** גליונות כ"א וע"ז.

ו. האם מוזהרים אלא שהתורה חסה מלענישם

וכת' **המהרי"ל** (סי' קצ"ה) דמי שהוליד בן חרש או שוטה קיים מצוות פו"ר, דאי משום דרב אסי דמיייתי התם עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, האי נמי נשמה יש לו ובר מצוה הוא ופקחים מוזהרים עליו, דאי הוה כבהמה, יחשב שחיתתו אפ"י אחרים עומדים על גביו שחיתת נכרי וקוף כו', אלא דאין להם דעת כו', ולמאן דאמר קטן בעריסה מצטרף לעשרה הכי נמי על כל ביה עשרה מישראל שכינה שריה כדמפרש התם, אלא דאין קיי"ל דאין מצטרף עד י"ג. ומ"מ לכל מילי הוי ישראל גמור וחיביבין על הריגתו. וכן הביא **ברמ"א** (סי' א סע"ו) דבכה"ג קיים פו"ר. וביתר **התנב"ש** (סי' א ס"מ) דחשי"ו שפטורים מהמצוות אינו פטור בעצם, אלא הוי מצוות ומוזהרים על המצות ועבירות, אלא שהתורה חסה מלענישם, ומה"ש מציינו אסור לספות איסור לקטן כי מעשה עבירה הוא אצלו. והביאו **בפמ"ג** (יו"ד סי' א ש"ד ס"ק כז). ועי' **בש"ל** (יו"ד סי' א ס"ק כז) שכת' דאין בכחו להבין דבריו שחשיב שהרי אסור לו לאכול בלא שחיטה. וביתר **ביד אברהם** שם דטעמא כיון שאנו מוזהרים שלא להאכילו בידים.

פניני הלכה

האם נשים צריכות להקפיד על רמ"ח תיבות בק"ש

א. איתא **בזוהר חדש** (רות דפ"ו דף ע"ז) (ואמר רבי נהוראי בקי"ש יש רמ"ח תיבות כמנין רמ"ח אברים של אדם, והקורא קי"ש כתיקונה כל איבר נוטל תיבה אחת לעצמו ומתפרא בו, ודא איהו רפאות תהי לשרך ושקיו לעצמתו דכו'. והלא בקי"ש אין שם אלא רמ"ח תיבות וכו', א"ל כך שמעתי מאבא דבקי"ש יש רמ"ח תיבות חסר תלת, למנין אבריו של אדם, מאי תקנתיה, תקינו דש"צ חוזר שלשה תיבות אלו, ומאי נינהו ה' א-להיכם אמת. כדי להשלים רמ"ח תיבות על הקהל וכו'. חסידים הראשונים תקנו קי"ש כנגד עשרת הדברות וכנגד מנין אבריו של אדם, והא חסרו מהם שלשה, תקנו שיהיה ש"צ חוזר ונקרא אולם, ומאי נינהו, ה' א-להיכם אמת. וכל האומר קי"ש שלא עם הציבור אינו משלים אבריו, מפני שחיסר השלש תיבות שהש"צ אומר, מאי תקנתיה כיון בטי"ו ווין דאמת ויציב. ועם כל זה מה קורא עליו אבא מעוות לא יוכל לתקון, אותן ג' תיבות שבקי"ש שש"צ חוזר אותם, לא יוכל להימנות אותם לתשלום רמ"ח כשאר הציבור.

ובטור (סי' ס"א) כת' וז"ל יש נוהגין לומר תחלה אל מלך נאמן, ויש מוסיפין לומר אמן אל מלך נאמן, ונותנין טעם לדבריהם שבקי"ש יש בה רמ"ח תיבות כמנין אבריו של אדם אלא שחסר ד' ומכוונים להשלים באלו ד'. והרמ"ה השיב ע"ז וכו' ויש עונה אחר ברכת עצמו בין יחיד בין ציבור הוי טעות ונקרא אלו והוי הפסקה בדבר שלא היה לו להפסיק, וכי"ש במפסיק באמן אל-ל מלך נאמן דאיכא תלת דמפסיק בין ברכה לקריאה וכו', והשתא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אי לאו דאמריה יעקב לא אמרינן וכו', ואנן ניקום ונימר מדעתן מידי דלא אמריה יעקב ולא משה ולא איתא אל במתני' ולא במי', אלא מחוורתא דהאי מנהגא לית ליה עיקר וכו'.

וכת' **בב"י** (שם) הדברים אינם מדוקדקים, שהרי אינם חסרים אלא שלש תיבות, ובא-ל מלך נאמן סגי, והאומרים אמן הוא על סוף ברכת הבחור. אולם **הב"ח** (שם) כת' לבאר דסבורים ד"לעולם ועד"י חד תיבה היא, ד"לעולם ועד פ"י לעולמית כמו שפרשי"י בסדר שלח (ט"ו י"ח).

וכתב עוד **בב"י** משמיה **דהאגור** (סי' ק"ז) דבאשכנז וצרפת נוהגים לומר אל מלך נאמן. וגם **מהרי" קולון** (שורש ל"א) כתב שכן היה נוהג. ואע"פ שהרמ"ה סתר מנהג זה משום דליתא במתני' וכו', ואנן נראה שמנהג קדמון היה, אלא שאח"כ בטלוהו כדי שלא יפסיק בין הבחור בעמו ישראל לשמע, ותקנו במקומו שיחזור הש"צ ה' א-להיכם אמת, דהכי איתא **בספר התיקונים** (י' כ"ה) ואיהו כלליא מדי' פרשינן דקי"ש דאינון רמ"ח עם אל מלך נאמן, ובגין דלא עבדין הפסקה תיקנו לאחורא שליחא דציבורא ה' א-להיכם אמת עיי"ש. וכן נהגו בני ספרד שלא לומר אל מלך נאמן, והתשלום אל תיבות חזר ש"צ ה' א-להיכם אמת, שבתחילה מסיים פרשת יציאת ואומר אמת, וחוזר ואמר בקול רם ה' א-להיכם אמת. וכי"כ בספר **הזוהר** בסוף פרשת ורא אליו ה' (קא. בסתרי תורה) דבקי"ש איתא רמ"ח תיבות עם ה' א-להיכם אמת. וכי"כ במדרש הנעלם (זוהר חדש רות) וכו'. עיי"כ.

ובב"ח (שם) אחר שביתר דברי הטור הנזכרים כתב - וכך היה מנהג כל ישראל בילדותי ע"פ הסידורים שבידנו מאבותינו ועי"פ הרוקח (סי' ש"כ) שכתב מנהג בישיבה אמן אל מלך נאמן וכו' עד כנגד אבריו של אדם, ועכשיו נתבטל ע"י ספר התיקונים והזוהר שכתבו שם שמשלימים במה שחזרו ש"צ בקול רם ואומר ה' א-להיכם אמת, ותופסים עיקר דלעולם ועד שתי תיבות ולא חסרו אלא שלש תיבות.

וכתב **הד"מ** דני"ל דאם אדם קורא קי"ש עם הציבור לא יאמר אל-ל מלך נאמן, רק יענה אמן אברכה שקודם קי"ש ויכוין בה אלו הגי' מילות דהיינו אל מלך נאמן, ויסמך עצמו על מה שתיבות חוזר ואומר ה' אלהיכם אמת שבוה משלים מנין רמ"ח, אבל אם קורא קי"ש ביחיד דלא ישלים המנין, אע"ג דיכוין בטי"ו ווי"ו, מ"מ קורא לו בזוהר מעוות לא יוכל לתקון וגו', ועל

ה. לפנות להם איסור

יוצא **מהמהרי"ל** בדכ"ש שאסור לספות איסור לקטן הי"ה לשיטה וחרש. וכן מבואר **בב"י** (יו"ד סי' קנ"ג) בשם **הרי"ו** (י"ח סי' ה'). ועיי' **ברומ"ן וברשב"א** בשבת קכ"ג ע"א שנקטו דמה שהתירו שם למי שהחשיך לתת כיסו לחשי"ו היינו כשהם מהלכים ונטלו מהם כשהם עומדים, הא לאו הכי אסור דלא גרע מבהמה ואסור הוא להאכילו בידים. וכ"כ **הרי"ן** (סו. ברי"ף ד"ה איכא דאמר), והביאם **המגיד משנה** (פ"כ הי"ז) וכתב שאולם **הרמב"ם** סתם בזה, עיי"ש. **והשו"ע** (סי' רס"ט סעי' ה) הביא דין זה בשם ז"א.

אלא **שהתרו"ח** (פסקים וכתבים סי' ס"ב) כת' דקטן אפי' כשהגיע לחינוך לאו בר עונש ואזחרה הוא כלל ועיקר, כדמוכח **ביבמות** (ק"ד). דקיי"ל שאין ב"ד מצווין להפריש ואין עליו עונש ב"ד, ובקטן שהגיע לחינוך איירי התום, והא דאייית קרא דאסרא תורה דלא ליספד ליה בידים, מ"ל הטעם דקפדי רחמנא שלא ירגיל בעבירות כשיגדל יבשק לימודו, עיי"כ. משמע דס"ל דבשוטה דלא אתי לכלל דעת אין משום איסור ספיה. וכן משמע קצת מסתימת **השו"ע** בסי' שמי"ג שכת' דין ספיה רק לענין קטן.

והחת"ס (או"ח ססי' פ"ג) הביא דברי **התרו"ח** וכת' דמשמע דס"ל דבשוטה וחרש דלא אתי לכלל דעת מותר, וזה אינו עיקר, דלא דרשינן טעמיה דקרא. ועיי"ש שהביא ראיה **מהרשב"א** הנ"ל. **והאחיעזר** (ח"י סי' פ"א אות ז) כת' שטעמו של **התרו"ח** שייך רק אם ס"ל שאיסור ספיה הוא דרבנן שהרי אין לא דרשינן טעמיה דקרא. ועיי' **בשמענתא עמיקתא** גליון כ"ה מש"כ על קושית **החת"ס**. ומה שהוכיח **התרו"ח** דקטן אינו בר עונשין דלא אין ב"ד מצווין להפרישו, יש לדחות דעי' **בבנין שלמה** (ח"י יו"ד סי' לג) שביאר דאין ב"ד מצווין להפריש את הקטנים משום שאינם בערבות. וכן הוא **בתהלה"ז** (סי' שמ"א אות ז). ועיי' עוד **בקה"י** (ברכות סי' כד).

ועיי' **בפמ"ג** (סי' רס"ט מ"ז ס"ק ז) שנקט שאסור לספות לחי"ו. ומשמע שאסור מהיית. וכן נקט **הגר"ז** (שם אות ז). אלא דיעוי' עוד **בחת"ס** (שם ד"ה ועיי"ן) ששוב תלה הדבר בב' לישיני בשבת שם דאיכא דאמרי שיתן לחרש ואיכא דאמרי לקטן ובדרבנן. **והשיבת ציון** (סי' ד) נקט מסברא דכמו שאינן מצווין להפריש החרש מאיסור, כמ"כ מותר לספות לו איסור בידים כיון שאינו במצות, ומאה דמי שהחשיך מלבד דדעת **הרמב"ם** אינו כן כמ"ש **המגיד משנה**, אלא אף **מהרשב"א** ו**הר"ן** הנ"ל אין הוכחה והם לא כתבו אלא לענין הפסק מצווה על שביית חשי"ו דלא גרע מבהמה, עיי"כ.

ועיי' **במהר"ם** (ח"י סי' ק"ב) שכת' **שהחת"ס** נהג הדבר בב' לישיני בשבת, ובלו כן ספיה באיסור דרבנן יש להקל ובדאו' להחמיר. וגם מש"כ **החת"ס** רא"י **מהרשב"א** (נשי"ן שם) התם נדמי מיירי בדאו' אבל בדרבנן יש לצדד להקל, והן אמת שמצאתי **בב"י** יו"ד סוסי" קני"ו בשם הרי"ו דחרש ושוטה שוין לקטן לענין דלא ספינן בידים, הרי דעת **התרו"ח** אינה כן, ומש"כ **החת"ס** דהא קיי"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, הרי דעת **הנוב"י** דהא דלא ספינן בידים הוא רק מדרבנן, וזהו נר' טעמו של **הרשב"א** דס"ל דברבנן מותר לספות, עיי"כ. ועיי' **בשד"ח** (מע' החי"ת כלל קס"ז) ו**באג"מ** (או"ח ח"ב סי' פ"ג).

ט. למסור למוסר סגור שעלול להיכשל באיסור

איתא **ביבמות** (ק"ג - ק"ד) רב יצחק בר ביטנא איכסר ליה מפתחי ליה מפתחי דבי מדרשא ברה"ר בשבתא אתא לקמיה דרבי פדת אמר ליה זיל דבר טלי וטליא וליטיילוי התם דאי משכחי להו מייתי לה. ו**פרש"י** דבר טלי וטליא - הנהג תינוקות זכרים ונקבות. ליטיילוי התם - ישחקו שם שבת היתה. הבא לי מפתח - דרך רה"ר בשבת, עיי"כ. וכן פסק **הרמ"א** (סי' שס"ב סעי' ז) ו**המ"ב** (סי' ק"ד). וכת' **הרשב"א** (שם ק"ד - ס"ד"ה ר"ב) שמכאן אפשר שיש ללמוד שאם מעמידין את הקטן סמוך לנבלה כדי שישלח ידו ויאכל, אינו בכלל ספיה. וכן נקט **המאירי** (יבמות שם).

אלא דעי' **במ"א** (סי' שמ"ג ס"ק א) שהביא מהא דאיתא **בשבת** (ז' - ז) דאסור ליתן לתינוק חגב חי טמא לשחוק בו שמא ימות ויאכלנו, והטעם דגוי כמאן שמצאנו בידים, אבל מותר ליתן לו עוף טמא לשחוק דאף אם ימות לא חזי לאכילה כן, עיי"כ. ולכא"ו דבר זה הוא נהג דברי הרשב"א הנ"ל. **והמלא הרועים** (ערך קטן אוכל נבלות אות ח) כת' דמדהשמיטו הפוסקים הך דחגב מוכח דלא ס"ל **כהמ"א**, אלא ס"ל דכוונת הגמ' דאין דרך ליתן לקטן חגב שמא יאכלנו, אבל איסורא ליכא. **והגר"ז** (אות ט) נקט לאסור בהא **דהרשב"א** ובהא דהמ"א, אלא שמחלק בין איסור אכילה דאסור לבין דבר שעושים בו מלאכה דשרי. **והמ"ב** (ס"ק"ד ז) פסק נמי **כהמ"א**. ולפי"ז מ"ל דשוטה שאינן ביד משפחתו לשמרו בבית מחמת התנהגותו וכדו' ונאלצים בלית ברירה להכניסו במוסד מיוחד שאינם מאכילים את המאושפים מאכלים כשרים, אלא דאתי יש חשש ממשכוול באיסורים אחרים, דאסור לעשות כן משום איסור ספיה, אולם יש לדחות דשאני הכא דאין דא נתנית איסור ממש בידו אלא הוא לעול להכשל על דעת עתמו באיסור ודמי להא דבגמ' דלעיל. וכן מבואר **במ"א** (סי' תר"ט ס"ק א) ו**במחצה"ש** (סי' תר"מ ס"ק א). ועיי' עוד בסמוך בשם **החת"ס**.

י. היכן שיאכילוהו איסור ע"י עכו"ם

אלא דאתי יש לזון בענין למסור למוסד שיאכילוהו לו מאכלות אסורות ע"י עכו"ם. ומ"ל דשרי במקום צורך גדול או לצורך לרפאותו, דעי' **בריי"ו** (י"א ח"א) שכת' דאין למחות בעכו"ם המאכילין אותם איסור, אבל אסור לומר לעכו"ם להאכיל אותם איסור, עיי"כ. והביאו **מהמ"א** (סי' שמ"ג ס"ק א) וכת' דאם התינוק צריך לכך כגון שהוא קצת חולה מותר לומר לעכו"ם להאכיל אותם, וכן נוהגים בפסח שמצווים לעכו"ם לישא התינוק ולתשקותו חמץ, עיי"כ. וכן פסק **המ"ב** (שם סי' ה' סו"ת ת"ס ס"ק יח). ובגמ' **הפמ"ג** (י"א שם) דהטעם שמותר במקום קצת חולה שאין סכנה, כי איסור ספיה ע"י עכו"ם מהי"ת מותר, ומדרבנן אמירא לעכו"ם שבות, ובחולה שאין סכנה לא גזרו, אבל ליתן להם בידים באין סכנה מ"ל איסור תורה יש, עיי"כ. וכ"כ **הגר"ז** (שם אות ה). וביאר **התוספת שבת** (שם) שהדין כן אף אליבא ד**הרי"ו**. והביאו **המחצה"ש**.

ועיי' **ביש"ש** (יבמות פ"ד סי' ט) שכת' בשם **הסמ"ג** (עש"ן שם) בשם **רבינו ברוך** (ש"ה"ת סי' ר"ח) שאסור לסוך גופן של תינוקות בחלב, וחזיר, שאין זה אלא תנוג, אבל ניח לעכו"ם לסוכו, ולהאכילו, ולהזהיר גדולים על הקטנים אין אסור אלא דוקא כי ספו להו בידים, אך לפי **ר"י** (נה"ב ר"ב, תוס' ד"ה ושב"מ) מותר אפי' לסוך ישראל מחלב ומחזיר, שאמר, דדוקא סיכת שמן, דאסמכוה רבנן אקרא אסור, אבל שאר סיכה לא עיי"כ, ונהגו העם לאסור, אם לא במקום חטטין, או שאר רפואה, עיי"כ.

והחת"ס (שם) למד מ**היש"ש** שאם נותן ע"י עכו"ם אין משום ספיה, ועיי"ש שכת' שמה שמשמע **מהנמוק"י** (יבמות מב. ברי"ף) שאסור למסור תינוק למינקת עכו"ם משום ספיה היינו כשמצווה הניקן, אבל למסור לגוי ויאכילוהו וישקוה ואינו אומר לו להאכילו בידים האסור שרי לכוי"ע, וכ"כ **הרשב"א** (שם) דאפשר דמותר להעמיד הקטן אצל נבילה כו'. ונר' הא דכתב אפשר ולא החליט, משום דאין מעובדא דר' פדת רא"י גמורה משום דאפשר דמיתיי להו בלי איסורא (כגון פחות פחות מדי' אמות).

והפרי יצחק (ח"א ססי' ב') חולק על **החת"ס** דלגולם אסור להאכילו ע"י עכו"ם דלא גרע מאמירה לקטן שאחור משום ספיה ומש"כ **הסמ"ג** דיניח לעכו"ם לסוכן ולהאכילן ר"ל שאם העכו"ם מעצמו סוכן ומאכילן א"צ למחות בידו. וכן נקט **הבית יצחק** (אה"ע סי' ט"ז). וכן צידד **הגרש"ז** ו**זצ"ל** (שלחן שלמה סי' שמ"ג ס"ק א) וכת' דמש"כ **המ"א** להתיר היינו דוקא בחשש סכנה בפרט באיסור חמץ שאינו איסור מחמת עצמו. אולם מלשון **המ"א** הנ"ל המובא **במ"ב** מבואר דהיתיר הוא א בחולה שאב"ס, ומשמע להדיא דאינו היתר דוקא בחמץ אלא אף בשאר איסורים. וכן יוצא **מהפמ"ג** ו**הגר"ז** הנ"ל דאין באמירה לעכו"ם משום ספיה אלא משום שבות. [ועיי' **בגר"ז** סי' תי"ג (אות כ"ה) שפסק שאם א"א עיי' גוי או קטן אחר מותר להאכילו חמץ לרפואתו אף ע"י ישראל גדול. וכן משמע **מהמ"א** (שם) שאן כהנ"ג משום איסור ספיה (אלא שאסר משום טלטול חמת, עיי"ש). **והתהלה"ד** (אות ז) דן ד"ל שדוקא באיסור מחמת הזמן כמו חמץ היתר. וכן משמע **מהגר"ז** בסי' שמ"ג (אות ה) שלא הביא בשאר איסורין היתר הנ"ל].

ועיי"ש **בחת"ס** שכת' להתיר למסור קטן שוטה בבית חינוך של עכו"ם להביאו לכלל דעת, דאין לאסור אף לדעת הרי"ו אע"פ שבסתמא עתידים להאכילו לא כשר, כי אין אומר דבר אלא שמשכירו לרפאותו ולזונו ובמה שירצה והו"ל כמעמיד אצל נבילה או כנותן לו ער"ש עם חיככה אע"פ שודא א"ל ילך בשבת ברה"ר מ"מ שרי אי לא עביד על דעת אביו, א"כ הכי שרי ובתנאי כששיגיע לבן יולד ויניח ויום א' ויציאורו משום א"ל נלע"ד מעיקר הדין, ומ"מ העידו קדמונינו ז"ל עלמאות אסורות כגערות מטמטם הלב ומשום לו טבע רע, עדיין אני אומר מוטב שיהיה שוטה כל ימיו וכו', עיי"כ. וכ"כ **במהר"ם שיק** (או"ח סי' קס"ג).

אלא **שבאג"מ** (או"ח ח"ב סי' פ"ג) כת' **שהחת"ס** מיירי במי שלא היה שוטה ממש אלא דעתו קלישתא שבבית חינוך מחנכים לכאלו שיעלה מעלה אחר מעלה בדעת, שמצד זה יש ספק שמא אינו בדין שוטה ממש אלא כפתי ביותר שחייב במצוות, אבל לשוטה ממש אין שום עדיפות במה שיהיה גדול לפי השנים דגם בגדול הרי פטור ממצות וכמבואר בחת"ס עצמו ששוטה גרע מקטן, עיי"כ.

מסקנא דרינא

א' שוטה (כגון חולה אלצהיימר בזמן שאינו זוכר כלל מחיובו במצות וכדו'), כיון שאינו בר דעת פטור מן המצות, וכמו כן אין חובה לחנכו. ועיי' **בשמענתא עמיקתא** גליון תרי"ג עוד בענין כלל בשבת שוטה. ב' אין צריך להפריש שוטה מאיסור, אולם לדעת רוב הפוסקים אסור לספות לו איסור, כגון אוכל שאינו כשר או לצוותו לעשות מלאכה. ג' אף ע"י עכו"ם אסור לספות לו איסור ובמקום חולי אפילו אין בו סכנה מותר. ד' אכל כן אם העכו"ם נותן לו על דעת עצמו ונתן לו על מי שדינו כשוטה הצריך טיפול במוסד מיוחד שאין בו אוכל כשר וכדו', והעכו"ם יאכילוהו ע"ד עצמו מאכלים שאינם כשרים, מותר להכניסו לאותו המוסד, ומ"מ אם אינו שוטה ממש ויכול לבוא לכלל דעת אין ראוי לעשות כן.

כן יאמר בתחלה אל מלך נאמן כמו שנהג מהרי"ק, וכת' האגור שכן נהגו באשכנז וצרפת וכן מ"ל למעשה. וההיא דט"ו ווי"ן כתב **הב"י** דשמע דעיקר הכוונה בהם הוא לפני שט"ו פעמים וי"ו עולה ז', ושם הויה עולה כ"ו ועם ד' אותיות עולה ל', ושם פעמים ל' עולה ז', הרי שמכווין בט"ו ווי"ן לשלשה שמות.

והז"מ כתב דמ"ל הטעם דט"ו ווי"ן עולה למנ"ן ז', והקריאה היא נחשבת לאחד, הרי ז"א כמנין אמן, וכמנין שם בן ד' אותיות בכתבתו וקריאתו והנה הוא וכו' והם בעצמן שלש מלות של ה' א-להיכם אמת כמבואר ליודעי טעם השמות, כמ"ל וכ"כ ביסודי לספרי הקבלה שלי. עכ"ל.

ולמעשה כתב **המחבר** (סי' ס"א ס"ג) דאם הוא מתפלל בציבור משלים התיבות ע"י חזרת הש"צ שחוזר ואומר ה' א-להיכם אמת. ואם הוא קורא ביחיד יכוין בט"ו ווי"ן שבאמת ויצ"ב.

ו**כתב הרמ"א** (שם) דהרוצה לחזור מילות ה' א-להיכם אמת עם הש"צ אין איסור בדבר. וכתב עוד דיש שכתבו דכל הקורא ק"ש ביחיד יאמר אל מלך נאמן, וכן נוהגין. ומ"מ כשקורא עם הצבור לא יאמר אל מלך נאמן רק יאמר ר' אמן. אחר הש"צ כשמסיים הברכה, וכן נוהגין ונכון הוא.

ולע"ז בנשים הקוראות ק"ש אם צריכות להקפיד על רמ"ח תיבות, דאפשר דכיון דאין להם רמ"ח אברים, אלא רנ"ב, א"צ שיקפידו בדבר. מיהו נר' דמנהג העולם דאף הנשים מקפידות בדבר, וצ"ב אמאי.

ונר' דטעמא דכיון דכל מילה יש בה משום רפואה לאבר א', ומחמת הכי נהגו לומר להקפיד ולהשלים רמ"ח תיבות, א"כ אמאי ימנעו הנשים טובה מעצמם ולא יאמרו נמי רמ"ח תיבות לתת רפואה עכ"פ לרמ"ח מאבריהם. ונהי דלבא ולהוסיף תיבות נוספות בתפילה כנגד אבריהם, זאת ודאי דאין לעשות, וכל מוסקיף ללא הוראת חז"ל גורע, מ"מ אחר שתקנו רבותינו להוסיף מחמת רמ"ח אברים אמאי ימנעו עצמם מאותה הטובה.

ועוד מ"ל דנהי דנתפרש לנו טעם ההוספה שהוא כנגד רמ"ח אברי האדם, מ"מ שאם טעמיה נוספים יש בזה, ומסתרי חז"ל הוא, ושם הטעמים אחרים איתא אף בפשים. ואכן יעוי' **בבן איש חי** (שי"ר ריש פ"ה וא"ר) דכת' דבקי"ש יש רמ"ח תיבות מפני שכוחה גדול להכרית אויבי ישראל הקליפות והתחתונים שברשותם, והיא תהיה להם כמו רוח לדקור וכמו חרב להרג, ולכן גבי פנחס כתיב ויקח רמח בידו ואמרו רבותינו ז"ל שלחן זכות רמ"ח תיבות דקי"ש ובהו גבר על הסטרא אלקא. וזהו שאמר "וישמתי פדת בין עמי ובין עמך, למחר יהיה האות הזה", למחר ה' משמש במקום בעבור כלומר זכות רמ"ח תיבין דקי"ש יהיה האות הזה של פדות עמי מיד איביהם וגבר ישראל.

העולה לדינא - אף דבפוסקים מבואר דהטעם להקפיד על רמ"ח תיבות בקי"ש הוא מפני שהם כנגד רמ"ח אבריהם של האדם, ואילו הנשים יש להם רנ"ב אברים, מ"מ נראה דיש שורש למה שנהגו רבים מן הנשים להקפיד ג"כ על השלמת רמ"ח תיבות בקי"ש [באמירת אל מלך נאמן, או בחזרת ה' א-להיכם אמת]. וכן ראוי לנהוג.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולי שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

דרך קניית הענוה

דרך נוספת לקניית הענוה, כותב **השפתי חיים** (מידות ועבודת ה' ח"א עמ' קכ"ב), שעל האדם לדעת שהוא משוחד מעצמו מכח יצר ההתבלטות, כל מעלה קטנה שבו נראית בעיניו גדולה ובלוטת, כבר נראה לא שהולך ראוי לכל שבח ותהילה, ולעומת זאת מעלות הזולת מתקטנות בעיניו עד שאינן נחשבות בעיניו לכלום. וכן הדבר לגבי חסרונותיו וחסרונות הזולת, את חסרונותיו הוא מקטין בעיניו עד למינימום, ואילו חסרונות הזולת, גם אלו הקטנים נראים בעיניו גדולים ובלולים. והמבט צריך להיות הפוך, להגדיל מעלות הזולת, ולהקטין את מעלות עצמו, ואדרבא עליו לדעת כמה הוא עדיין רחוק מהשגת השלימות, וגם אותם הערכים ומעלות שכבר השיג הם הישגים קטנים שאין במה להתנאות בהם.

נערך מתוך ספר "עבודת הפרשה"
לשמיעת השיעורים בטל. 073-371-8708